

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Κεφάλαιο τρίτο

Η περίοδος της ελπίδας και η αναζήτηση της τάξης στην εποχή και το έργο του Αλέκου Δούκα

Η περίοδος της κρίσης και οι καλλιτέχνες της κρίσης 1970-2015

Εισαγωγή

Αν και η περιγραφή του Lawrence έχει μια αρκετή δόση αγγλικού δανδισμού καθώς κοιτάζει αφ' υψηλού τον λαϊκό κόσμο, όμως οι εντυπώσεις του για εκείνη την εποχή, «είχαν αντίκρισμα» όπως ομολογούν και άλλοι συγγραφείς. Αλλά, αν ένας αναγνωρισμένος βρετανός λογοτέχνης ένοιωσε πολιτιστική ερημιά στην Αυστραλία, τι να νοιώθουν γενιές ολόκληρες μη βρετανών καλλιτεχνών εδώ μέσα στα δικά τους ταγκέτο; Σίγουρα, κάτι παραπάνω από ερημιά. Να θυμηθούμε την περίφημη φράση του Δημήτρη Τζουμάκα στο Χαρούμενο Σίδνεϊ: «Γράφω σε μια γλώσσα νεκρή», και από τότε, του μπήκε η ιδέα του επαναπατρισμού. Να θυμηθούμε ακόμα, την υποδοχή που είχε ο Θεόδωρος Τερζόπουλος από τον ελληνόφωνο τύπο, όταν ήρθε στην Αυστραλία για παραστάσεις με το θέατρο ΑΤΙΣ. Να τι έγραψε ελληνόφωνη εφημερίδα του Σίδνεϊ στις 30 Μαρτίου 1990: Ιεροσουλία «Την περασμένη εβδομάδα στα πλαίσια του 8ου Ελληνικού Φεστιβάλ Σύνδνεϊ, δόθηκε θεατρική παράσταση από το Θεατρικό Συγκρότημα «ΑΤΙΣ» του Γιώργου Τερζόπουλου, που μας το έστειλε η Γενική Γραμματεία του Απόδημου Ελληνισμού. Ήταν το έργο του Ευριπίδη «ΜΗΔΕΙΑ» σε διασκευή του Heiner Muller.

Δεν γνωρίζουμε τι θα πουν οι κουλτουριάρηδες της παροικίας, αλλά εμείς θα το χαρακτηρίσουμε ιεροσουλία προς το μεγάλο μας τραγωδό. Άραγε δεν βρήκε τίποτα καλύτερο η Γενική Γραμματεία του Απόδημου Ελληνισμού να μας στείλει; Πολλοί συμπάροικοι πλήρωσαν το τσουχτερό εισιτήριο των \$22 για να πάνε τα παιδιά να γνωρίσουν την αρχαία ελληνική τραγωδία, για την οποία όλοι οι Έλληνες είμαστε περήφανοι. Φεύγοντας όμως ντρεπόντουσαν που δεν μπορούσαν να εξηγήσουν στα παιδιά τους τι είδαν. Χαρακτηριστικό είναι ότι, επειδή η παράσταση κράτησε μόνο μια ώρα, χρειάστηκαν υπάλληλοι του θεάτρου να πουν στους θεατές ότι το έργο είχε τελειώσει και δεν ήταν διάλειμμα. Τόσο πολύ είχαν καταλάβει όλοι την υπόθεση. Η φωτογραφία μας είναι από την παράσταση του έργου και μιλάει μόνη της!».

Στη μετανάστευση ο λαϊκισμός των μέσων ενημέρωσης και των παροικιακών παραγόντων πήρε διάφορες μορφές. Ό,τι σύγ-

Ο σκηνοθέτης Θεόδωρος Τερζόπουλος του οποίου οι παραστάσεις δεν τελειώνουν με σαφή τρόπο

χρονο στην τέχνη, το αγνόσαν επειδή δεν ήταν σε θέση να το καταλάβουν ή/και επειδή ήταν μάλλον ριζοσπαστικό για τα γούστα τους. Υποστηρίχθηκαν πάντα ανούσια έργα που είχαν την ετικέτα της παράδοσης και κολάκευαν τον παροικιακό λαϊκισμό. Κρατήθηκε έτσι το πολιτιστικό επίπεδο του κόσμου χαμηλά. Αντί να ανεβαίνει «ο λαός» και οι πολιτιστικές απαιτήσεις του, υποχρεώθηκαν όσοι ασχολήθηκαν με τις τέχνες να κρατηθούν σε χαμηλό επίπεδο. Οι καλλιτέχνες που θα εξετάσουμε παρακάτω το έργο τους, ζουν και δημιουργούν μέσα σε ένα τέτοιο λιμνάζον «παροικιακό» περιβάλλον, το οποίο απαξιώνει ότι δεν ευθυγραμμίζεται μμηπτικά με την θεωρούμενη στατική παράδοση. Ως αποτέλεσμα, οι άνθρωποι αυτοί νιώθουν ότι αποκόβονται από την κοινωνική τους ομάδα, ενώ την ίδια στιγμή βρίσκονται και χωρίς κοινωνικά δίκτυα μέσα στην ευρύτερη αυστραλιανή κοινωνία. Επιπρόσθετα για τους πολιτικοποιημένους καλλιτέχνες, η σταδιακή υποβάθμιση του εργατικού κινήματος με το έμπα της δεκαετίας του 80 τους άφησε μετέωρους ιδεολογικά, να προσπαθούν να εκφράσουν πλέον έναν υποκειμενισμό που δυσκολεύεται να νιώσει ότι έχει κάποια κοινωνική χρησιμότητα, πέραν της προσωπικής καταξίωσης.

Η παραπάνω περιγραφή εκφράζει ένα περιβάλλον πνευματικής φτώχειας μέσα στο οποίο δρουν και δημιουργούν οι καλλιτέχνες. Βέβαια αυτή η διατύπωση σίγουρα γίνεται δύσκολα αποδεκτή, διότι είναι κοινή συνείδηση ότι η ελληνική κουλτούρα είναι πλούσια, και επιπλέον οι μετανάστες έζησαν και ζουν σε μια χώρα σαν την Α-

στραλία, η οποία από το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα καμαρώνει σαν μία από τις πλουσιότερες χώρες. Όμως για τους μετανάστες ο πλούτος ο πνευματικός και ο υλικός, ήταν βασικά μια υπόθεση φανταστική που περισσότερο την ονειρεύτηκαν παρά την ζήσανε. Στη μετανάστευση δεν είχαμε πραγματικά πάτρωνες. Όσοι πλουτίσανε δεν απέχτησαν κουλτούρα. Και όσοι την απέχτησαν έμειναν ιδιώτες, δεν σκέφτηκαν το σύνολο. Το σύνολο παρέμεινε σε πνευματική φτώχεια. Αυτή την πνευματική και υλική φτώχεια της κοινωνίας την απέδωσαν οι καλλιτέχνες, με την αναπαράσταση της κρίσης της ελπίδας μέσα στο έργο τους. Συνέβη και εδώ, αυτό που συνέβη τηρουμένων των αναλογιών τον 12ον και 13ον αιώνα στα Βαλκάνια και την Ευρώπη, όταν πρωτοεμφανίστηκε το εικονογραφικό ιδίωμα του Χριστού σε αγωνία. Αν και ο πλούτος συσσωρευόταν σε ορισμένα χέρια, και μεγαλοπρεπείς εκκλησίες χτίζονταν και διακοσμούσαν στις πόλεις όπως σήμερα οι ουρανοξύστες των πολυεθνικών εταιρειών, οι πλατιές μάζες των ανθρώπων ζούσαν σε συνεχή ανασφάλεια και πόνο, γι' αυτό και πρόβαλαν αυτή τους την κατάσταση δημιουργώντας δίπλα στον Χριστό θριαμβευτή βασιλιά και παντοκράτορα και τον Χριστό σε αγωνία, που στην ορθόδοξη ανατολή ονομάστηκε ο Χριστός σε ταπείνωση.

Τηρουμένων των αναλογιών, θα ονομάσουμε λοιπόν το έργο που παράγουν οι μετανάστες καλλιτέχνες που εξετάζουμε το έργο τους, έργο της απογοήτευσης και της κρίσης της ελπίδας.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Στη μετανάστευση δεν είχαμε πραγματικά πάτρωνες. Όσοι πλουτίσανε δεν απέχτησαν κουλτούρα. Και όσοι την απέχτησαν έμειναν ιδιώτες, δεν σκέφτηκαν το σύνολο.